

Myšlení a jazyk

Výkon myšlení je na jednu stranu přísně individuální, je to výkon jedince. Ale v tomto výkonu, který nemůže být připsán nikomu jinému, je spolupřítomná (spoluúčastná) značná část (složka), kterou myslící subjekt sdílí s jinými myslícími subjekty. To, co je takto sdíleno, může (a musí) být náležitě analyzováno. Především je tu třeba dbát významné funkce jazyka: myšlení je pořádáno a strukturováno jazykem, je to vždy myšlení v jazyce a ve větší nebo menší míře i z jazyka. Jazyk není jen vnějším prostředím myslícího, nýbrž specifickým způsobem proniká do průběhu každého výkonu myšlení jako to, co jej spoluformuje a leckdy i spoluzakládá a spoluvytváří. Ale zde velmi mnoho záleží na tom, co vlastně rozumíme „jazykem“; jazyk je nikoli soustavou, systémem, nýbrž soustavou jakoby živou, napodobující organický život (ale není skutečným, „pravým“ organismem). Tak jako některé rostliny nebo houby jsou vázány na své prostředí, spolutvořené jinými živými bytostmi, tak silně, že bez tohoto prostředí nejsou schopny přežít, tak je jistý typ myšlení s to „žít“ (být vykonáván) jen v jazyce. Takže podobně, jako v jistém poněkud metaforickém smyslu můžeme mluvit o tom, že „les žije“ (anebo umírá), můžeme mluvit také o jazyce, který žije (anebo který odumírá nebo dokonce je docela mrtvý, takže jím už nikdo nemluví, i když může být ještě dost lidí, kteří mu rozumějí a kteří jsou s to číst staré texty v něm psané). Jazyk je tedy jakýmsi jakoby „živým“ prostředím, v němž (a z něhož) je možno myslet a rozmlouvat s jinými, kteří v něm také myslí a rozmlouvají. Naproti tomu ovšem nelze mít za to, že nové myšlenky přicházejí z jazyka samého; z jazyka nám „přicházejí“ jen myšlenky starší a staré, které zůstaly v jakési zakrnělé nebo zjednodušené formě v jazyce zakódovány, takže mohou nekontrolovaně působit na každé aktuální přemýšlení a uvažování, pokud si toho takové aktuální a tedy v jistém smyslu „nové“ myšlení není dost vědomo. Pak je možno s jistou licencí hovořit o tom, že jazyk někdy a v něčem myslí jakoby za nás, že předchází, předbíhá naše myšlení a nastavuje mu jakési výhybky, po nichž je (tj. nás) dovede do starých, už vyježděných kolejí. Někdy to dokonce může mít velmi pozitivní výsledky, pokud nám to připomene věci správné, ale pozapomenuté, ale nikdy nás jazyk sám nepřivede k „nápadům“, tj. myšlenkám vsutku novým, které pak mohou vrhnout nové světlo na všechno naše dosavadní přemýšlení. Nové myšlenky nepřicházejí z jazyka, ale bez jazyka nemohou být vysloveny, formulovány, zachyceny, aby se nám zase neztratily. Jazyk (každý jazyk) je tedy vynikajícím vynálezem, něčím víc než pouhým instrumentem, prostředkem (právě proto, že není – ani ve své funkci – ničím jen předmětným), ale není vlastní matečným prostředím, které by mohlo nové myšlenky jakoby produkovat. Ale nové myšlenky, které „přicházejí“, „dopadají na nás“, nepředmětně (tedy nehotově, nikoli jako „dané“) nás oslovují, které nejsou „inokulovány“ na živnou půdu jazyka, bývají obvykle ztraceny (pokud se náhodou perspektivnějším způsobem nestanou „nápadem“, adresovaným někomu jinému, kde najdou vhodnější podmínky.

(Praha, 050415-2.)